I Sick….

…Sack

Genom

Hellervärlden

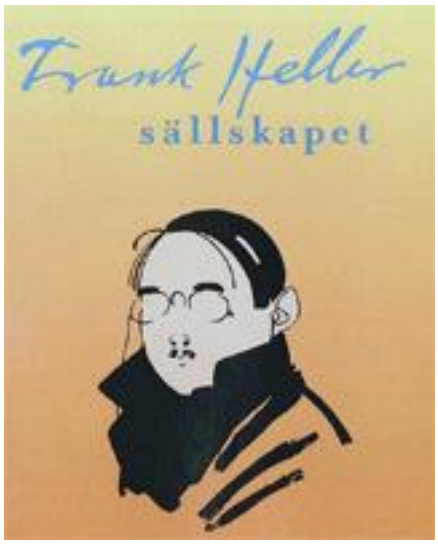

Årgång 15. Juni 2026 (N:r 4)

Kära Hellervänner!

Kommande evenemang.

20 juli 2026: Traditionsenligt firande av Gunnar Serners födelsedag på Trollenäs slott med festdagsanförande av hemlig gäst. Vidare kommer en exposé över vad Gunnar Serner gjorde för 100 år sedan att serveras. *Picknick medtages av envar. Ingen förhandsanmälan krävs.*

3 oktober 2026: Årets utflykt går till Danmark. Det blir en lång och späckad dag, där vi per buss följer i Frank Hellers fotspår. Detaljerat program meddelas i nästa nummer av *I Sicksack genom Hellervärlden.*

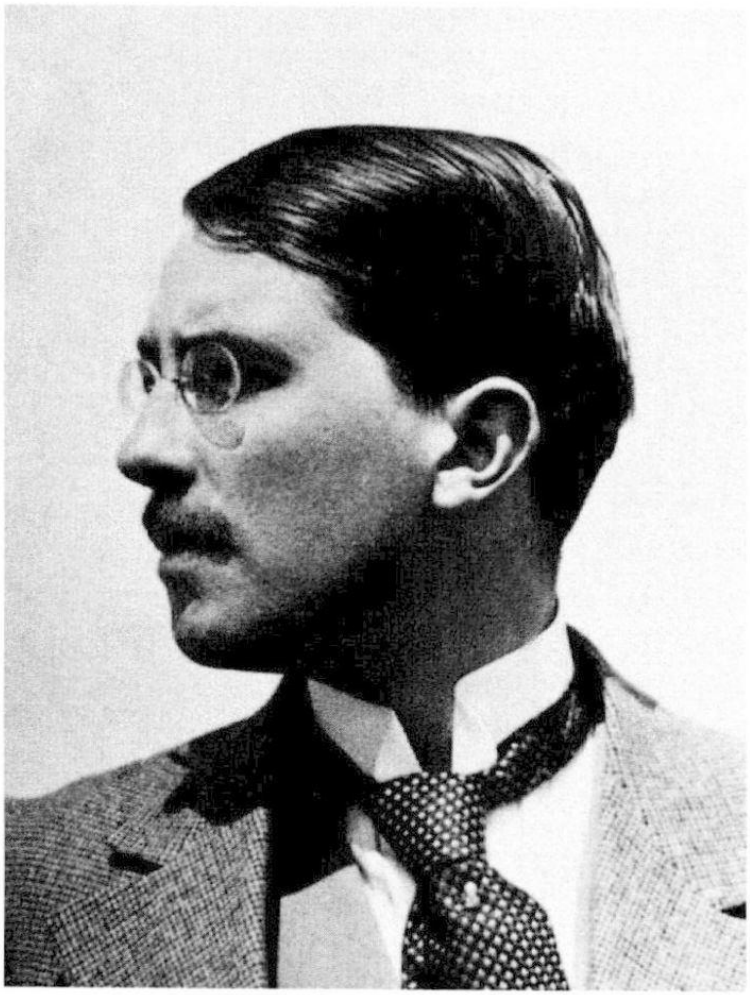

GUNNAR SERNER

Gunnar Serner fotograferad i Timmendorfer Strand i juni 1914. Fotograf: F. Kirschbaum. Bilden — här starkt beskuren — var förlaga till Urban Svenssons omslag till Dag Hedmans doktorsavhandling *Eleganta eskapader* (1985).

På Hellerfronten mycket nytt.

Denna gång finns det glädjande nog ganska mycket att rapportera under denna rubrik.

Frank Heller hos Litteraturbanken.

På Litteraturbanken kan sex radioprogram med Gunnar Serner avnjutas, till exempel ”Att skriva äventyrsromaner. En intervju” (1943). Vidare kan ett antal av hans böcker läsas där. Bekvämt för den som föredrar skönlitteratur i digital form. Gå in under ”Frank Heller (1886–1947) Ljud & Bild”. Det är gratis!

Frank Heller på Tekniska Muséet i Stockholm.

Den pågående utställningen ”Drömlandet” på Tekniska muséet innehåller en skylt med bland annat följande text:

> **Litteratur 1914—1933**
>
> Till och med det nya ”aeroplanet” gör entré i en roman som Frank Hellers *Herr Leroux i luften* (1915): ”motorn dånade; jag gjorde en handrörelse åt karlarna nästan utan att veta om det, och så plötsligt var jag uppe i luften.”

Visserligen är *Herr Leroux i luften* ingen roman, utan en novellserie, men ändå: Heder åt utställningskommissarien!

Tipstack till Anders Nimhed.

Frank Heller i *Samlaren* 2023.

En översikt över svenska kriminalromaner i rysk översättning kan man läsa i Svenska Litteratursällskapets årsskrift *Samlaren* 2023, nämligen Malin Podlevskikh Carlströms ”Swedish Crime Fiction in Russia 1992—2021. Publication, Marketing and Paratextual Framing” om man vill fördjupa sitt vetande om Mästarens moderna framgångar i österled. Där framgår, att Frank Heller utgavs tre gånger i Ryssland under åren 1992—2006 (s. 334) och att han tillsammans med Dagmar Lange/Maria Lang, Maj Sjöwall & Per Wahlöö, och Jan Mårtensson representerar den äldre svenska kriminallittera-turen på den ryska bokmarknaden under den redovisade perioden (s. 335). Åren 2004 och 2005 publicerade förlaget Olga Morozova tre romaner av Heller i serien ”Prestuplenie v stile” (Brott med stil): *Marco Polos millioner* (*Milliony Marko Polo*) och *Tre mördare inträda* (*Vxodjat troe ubijc*) (2004) och *Doktor Z* (2005).[1] Hellers romaner sägs av översättarinnan Juliana Jachnina ”vända sig till brotts- och äventyrslitteraturens gourmeter”. Efter omnämnandet av Heller som en kultförfattare i Sverige, lovsjunger hon hans eleganta och aforistiska stil, hans mästerliga dialoger och allusioner till legendariska hjältar inom kriminalgenren. Heller kallas sammanfattande av Jachnina för en mästare inom kriminal- och äventyrsgenrerna (s. 338).

[1] Ett tack riktas till Malin Podlevskikh Carlström, som har bidragit med kompletterande uppgifter i ett brev 16.6.2026.

Sommarläsning.

Här följer ett kåseri, publicerat i *Bonniers Månadstidning* 1934:12 med teckningar av Birger Lundquist (1910—52), som har viss anknytning till målet för fjolårets utrikesutflykt, Korsika. Berättelsen är ovanlig i författarens produktion, eftersom ett litet barn står i centrum, men den är typisk i det att Frank Hellers språkliga intresse får stort utrymme. Den är ett gott exempel på hur Heller även av den obetydligaste observation kan göra en fullfjädrad berättelse.

Frank Heller

Min väninna fröken Blanchette

Madame Renée är sömmerska, en liten kattsmidig, svartögd och svarthårig fransk sömmerska med fan i fingrarna. Hon har arbetat på flera ställen i utlandet, och bland annat har hon varit i Sverige, i Stockholm.

— Hur fann ni landet, madame? frågar jag. Melankoliskt, inte sant?

Och madame Renée svarar:

— Mais non! För att vara melankolisk måste man hava ett hjärta, och ni svenskar ha intet. Vi franska kvinnor ha mycket hjärta, och därför äro vi ofta melankoliska.

Härav förstår man, hur olika synpunkterna kunna vara. Om vi svenskar inbilla oss, att vi ha något som fransmännen absolut sakna, så är det väl just hjärta!

Madame Renée har en liten dotter vid namn Blanchette. Däremot har hon ingen man längre. I sex år levde hon samman med en

herre som hon kallade sin man, en svarthårig korsikan som var krupiär i kasinot i Monte Carlo. Deras ménage var en trogen återspegling av förhållandet mellan Frankrike å ena sidan och den berömdaste av alla korsikanska familjer, advokatfamiljen Bonaparte, å andra sidan: en serie scener av stormande lycka och lika stormande uppgörelser, vilka slutade med att korsikanen drevs i landsflykt. Men fröken Blanchette finns kvar, och ”les gosses (barnen), det är det bästa en stackars mamma har, inte sant, monsieur?” säger madame Renée.

Fröken Blanchette är fyra år. Hon är vacker som ett litet troll, som en av de spotska fauner, varmed antikens mytologi befolkade bergen och skogarna runtom Medelhavet. Och som alla de antikens arvtagare, som bebo dessa länder, är hon född med skönhetssinne och stilkänsla. Hon vet förträffligt, vad som klär henne eller inte klär henne; en instinkt säger henne, vilka färger som passa samman — eller för att använda det oefterhärmliga franska uttrycket — som ”gifta sig”. Hon är ägarinna till en docka. Sanningen att säga är dockan inte vacker; i serien av passionerade smekningar och lika passionerade bestraffningar från sin härskarinnas sida har hon förlorat de flesta av de attribut, som vi gemenligen tilldela Skönheten, hon är lätt skallig och har fått mage. Men färgen på hennes läppar och kinder finns kvar och uppfriskas vid behov av ägarinnan, som redan är expert på detta område — och för övrigt, säger fröken Blanchette:

— Elle à eté belle, et c’est le principal, n’est-ce pas? Hon har varit vacker en gång, och det är huvudsaken, inte sant?

Speglar sig inte en hel nations lidelsefulla dyrkan av den kvinnliga skönheten, även när den inte finns längre, som hos åldrande primadonnor, i dessa ord av en fyraåring?

Men fröken Blanchette har andra av de egenskaper som utmärka hennes ras. När hon är ute och spatserar med sin

mamma, händer det esomoftast, att vänliga damer och herrar stanna för att uttrycka sin beundran för detta förtjusande barn. Man frågar henne vad hon heter, och hur gammal hon är (de två standardfrågor, som världen över ställas till små försvarslösa barn), och därvid använder man det jollrande språk, som nu en gång för alla anses korrekt i umgänget med minderåriga. Fröken Blanchette lyssnar med uppskjutna ögonbryn och vänder sig därefter till sin mor:

— Men mamma, vad är det för nonsens dessa damer prata? Kunna de inte tala rent än?

Hon kan göra denna fråga med så mycket större rätt, som hennes eget språk är korrekt i alla detaljer, inberäknat konjunktiver och frågeställningar. Hon tilltalar sin mamma med ni, när andra personer äro närvarande, och är full av diskret omtanke om hennes kunder:

— Voulez-vous que je vous retire les rideaux, mesdames? Mina damer, önska ni, att jag skall draga tillbaks gardinerna?

Det är nog inte många små germanska flickor, som skulle kunna forma en sådan sats på sitt eget språk, med titlar, konjunktiv och det hela!

Maman är allt för fröken Blanchette. Hon älskar henne passionerat, vilket dock inte utesluter lidelsefulla uppgörelse-scener dem emellan. I samma hus som madame René bor en familj, vars femårige son Henri, kallad Riri, i fröken Blanchette ser avspeglingen av det Sköna, det Goda och det Sanna.[2] Fröken Blanchette går ofta på besök i Riris familj, och ibland dröjer hon sig kvar hos sin tillbedjare längre än anständigheten medger. När

[2] En helig treenighet i den svenska 1800-talsromantiken. Man finner motiv-komplexet i exempelvis Esaias Tegnérs ”Det eviga” (1806—08) och Viktor Rydbergs ”Kantat vid jubelfestpromotionen i Upsala den 6 september 1877”.

hon då vänder hem till den moderliga härden, sparas det inte på bittra ord från någondera sidan:

— Ni är en gatflicka, min fröken! Åtminstone uppför ni er som en gatflicka!

— Nej, nej, det är inte sant, jag är inte någon gatflicka!

Och så vidare, den ena minuten efter den andra, tills de båda damerna sluta uppgörelsen med att ömsesidigt kasta varandra i ansiktet, att de finna varandra outhärdliga:

— Vous êtes une peste!

— Et vous, madame, et vous!

För att ge ökad effekt åt föräldramyndigheten brukar man i alla länder vädja till en sista, skrämmande auktoritet; i Sverige talar man som bekant om sotaren, som kommer och tar de små stygga barnen, i Frankrike spelar trollet, l'Ogre, samma roll. Fröken Blanchettes mamma har för länge sedan måst ge trollet avsked utan pension. Redan vid tre års ålder vägrade hennes dotter, som inte förgäves är född i Voltaires land, kategoriskt att tro på trollet:

— L'Ogre, quelle blague! Tror mamma verkligen på trollet?

De bestraffningar, som hon ådömes sedan trollet miste sin auktoritet, bär hon med sammanbitet trots. Men ibland bryter temperamentet igenom. Det hände en gång, att provningen av en klänning drog ovanligt länge ut på tiden; fröken Blanchette blev otåligare och otåligare över att vara skjuten i bakgrunden — hade hon känt professor Freud, hade hon kunnat åberopa sitt Ödipuskomplex till försvar för sina känslor.[3] Till sist blevo dessa

[3] Om Gunnar Serners förhållande till Sigmund Freud, se Wilhelm Engström: "Frank Heller och psykoanalysen" i *Läkartidningen* 1986:51, omtryckt i bearbetad form i Dag Hedman (red.): *Om Frank Heller* (*Frank Heller-sällskapets årsskrift 2021* [Lund, 2022]), och Dag Hedman: förorden till nyutgåvorna av Frank Hellers doktor Zimmertür-noveller i *Alephs Deckar-bibliotek* 2023.

övermäktiga, och *maman* såg sig tvungen att applicera en handgriplig bestraffning på den kroppsdel, som av ålder ansetts lämplig härtill. Fröken Blanchette skrek inte, men hon vände sig mot modern och hennes kund med vitflammande ögon och sade:

— Om jag hade en revolver, skulle jag skjuta er båda två, mina damer!

Inte ens i detta ögonblick av yttersta smälek och passion glömde hon sin stilkänsla. Men varifrån får en liten flicka på fyra år tanken på det sista argumentet i alla Frankrikes intima debatter, *le rigolo*, revolvern?

Fröken Blanchette är gjord av det stoff, varav hjältinnorna i franska passionsdramer vävas — ja, eller revolutionsgudinnorna, sådana man ser dem på Delacroix' barrikader!

Eugène Delacroix' (1798—1863) berömda tavla "La Liberté guidant le peuple" (1830), som novellens avslutning anspelar på.

Tillförordnad redaktör: Dag Hedman
Ansvarig utgivare: Wilhelm Engström